

ПРИМЕНА ПРАВИЛА ИМОВИНСКОГ ОСИГУРАЊА НА ОСИГУРАЊЕ ОД ПОСЛЕДИЦА НЕСРЕЋНОГ СЛУЧАЈА

Проф. др Владимир Чоловић*

Апстракт: Аутор у раду анализира специфичности осигурања од последица несрећног случаја. Ово осигурање спада у осигурање лица, иако се примењују и поједина правила везана за имовинско осигурање. Код осигурања од последица несрећног случаја је предмет осигурања лице, али се као последица осигураног случаја исплаћују трошкови лечења и изгубљене добити, где се примењују правила која имају обештећујући карактер. У раду се значајна пажња поклања и кумулацији права на накнаду штете и суму осигурања. Наиме, кумулација права је код осигурања имовине забрањена, а код осигурања лица дозвољена. Примена кумулације права код осигурања од последица несрећног случаја зависи од облика у коме је ова врста осигурања закључена. Исто тако, у раду се наводе и неке специфичности везане за обавезно осигурање путника у јавном превозу, које се односе на примену правила осигурања од одговорности. Аутор закључује у раду да постоји низ карактеристика који делимично одвајају осигурање од последица несрећног случаја од других врста осигурања лица, што доказује и примена појединих правила имовинских осигурања, али да то никако не значи да ова врста осигурања спада у имовинска осигурања.

Кључне речи: несрећни случај (незгода), осигурање лица, имовинско осигурање, кумулација, сума осигурања, осигураник, корисник осигурања.

Уопште о осигурању од последица несрећног случаја

Осигурање од последица несрећног случаја је врста осигурања код кога ће осигуравач исплатити осигурану суму¹ осигуранику или кориснику осигурања, уколико се, за време трајања осигурања, догоди предвиђени несрећни случај, који проузрокује смрт или инвалидитет осигураника. Исто тако, осигуравач ће бити у обавези да надокнади штету, која је настала као последица трошкова лечења и изгубљене добити (зараде), ако као последица несрећног случаја наступи нарушење здравља осигураника или његова про-

* Проф. др Владимир Чоловић, научни саветник, Институт за упоредно право, Београд

¹ У раду користимо термине „сума осигурања“ и „осигурана сума“. Ради се о истим појмовима.

лазна неспособност за рад.² Наведена дефиниција осигурања од последица несрећног случаја говори да се ова врста осигурања не одређује на другачији начин од других врста осигурања, односно, да ће осигуравач платити осигурану суму, ако се деси штета на лицу. Међутим, ова дефиниција се састоји из два дела, кад је у питању сам осигурани случај и његове последице и накнада штете. Наиме, први део дефиниције одређује да ће се осигурана сума исплатити, ако је осигурани случај допринео смрти или инвалидитету лица, док нам други део дефиниције говори да, код ове врсте осигурања, може настати и захтев за накнаду трошкова лечења, као и изгубљене зараде, који подразумевају класичну накнаду штете, што није карактеристика осигурања од последица несрећног случаја, као осигурања лица, где се исплаћује, унапред одређена, сума осигурања, у зависности од тога, да ли је наступила смрт или инвалидност. Значи, ако погледамо наведену дефиницију, код ове врсте осигурања се, осим правила која се примењују на осигурање лица, примењују и поједина правила осигурања имовине. Која су то правила и на који начин се она примењују, видећемо касније. У сваком случају, покушаћемо да одговоримо на питања која се односе на чињеницу да ли осигурање од последица несрећног случаја „спада“ само у осигурање лица или и у осигурање имовине, односно, да ли примена појединих правила везаних за осигурање имовине може изменити правну природу осигурања од последица несрећног случаја?

Појам несрећног случаја

Несрећни случај као осигурани случај представља ризик. Ризик је стање неизвесности, односно, он представља будући неизвестан догађај, чијим остварењем може настати штета или корист.³ Ризик можемо посматрати, посебно, са становишта осигураника, а, посебно, са становишта осигуравача – осигуравајућег друштва. Кад посматрамо ризик са становишта осигураника, на првом месту, имамо у виду заштиту потребну од остварења ризика. Са аспекта осигуравача, говоримо о делатности осигурања, тј. када говоримо о осигурању, говоримо и о ризику, односно, да нема ризика не би било ни осигурања. Различите врсте осигурања су везане за различите ризике. Ову дефиницију ризика можемо применити и код несрећног случаја.

Услови осигурања осигуравајућих друштава дефинишу појам несрећног случаја. Под несрећним случајем се, обично, подразумева сваки изненадни и од воље осигураника независни догађај који, делујући, углавном, споља и нагло на тело осигураника, има за последицу његову смрт, потпуни или делимични инвалидитет, пролазну неспособност за рад или нарушавање здравља, а што захтева лекарску помоћ.

² Кочовић, Ј., Шулејић, П. Осигурање, Економски факултет, Београд 2002, стр. 170.

³ Шулејић П., Право осигурања, Београд 2005., стр. 83

Да би се неки догађај сматрао несрећним случајем, он мора да испуњава следеће услове:

- да је изненадан и нагао,
- да је независан од воље осигураника,
- да долази споља у односу на осигураника,
- да постоји узрочна веза између спољне радње и последице по тело или здравље осигураника.

Нећемо анализирати ове услове, али ћемо рећи да осим посебних карактеристика, садрже и опште везане за сваки осигурани случај.

Остале карактеристике осигурања од последица несрећног случаја

Навешћемо и неке друге важне карактеристике осигурања од последица несрећног случаја, имајући у виду специфичности везане за суму осигурања и кумулацију права на накнаду штете и суму осигурања. Наиме, осигурана сума се исплаћује само у случају смрти осигураника. Ако је наступио инвалидитет осигураника, као последица несрећног случаја, тада ће се осигурана сума исплатити у зависности од утврђеног процента инвалидитета по табели инвалидитета. Ово право припада, ако се осигурани случај догодио у току трајања осигурања, а последице, у року од једне године, од дана наступања незгоде. Трошкови лечења су покривени, ако не могу да се накнаде по основу обавезног здравственог осигурања. Давалац социјалног осигурања, који је накнадио трошкове лечења, нема право да се регресира од осигуравача по основу осигурања од последица несрећног случаја. Ни осигураник нема право да кумулира износ трошкова по оба основа – по основу здравственог осигурања и по основу осигурања од последица несрећног случаја. Ово осигурање обезбеђује и накнаду изгубљене добити, односно, изгубљене зараде за време привремене неспособности за рад, до износа који је предвиђен уговором.⁴ Та накнада се може исплатити једнократно или у више рата, месечно или у другим временским интервалима.⁵ О наведеним елементима осигурања од последица несрећног случаја, биће речи касније, имајући у виду да постоје недоумице око природе осигуране суме код ове врсте осигурања, као и у вези кумулације, која се примењује у зависности од облика ове врсте осигурања.

⁴ Пак, Ј. Право осигурања, Београд 2011, стр. 319.

⁵ Пак, Ј. нав. дело, стр. 320.

Правна природа осигурања од последица несрећног случаја

Одређивање места осигурању од последица несрећног случаја, зависи од правне природе тог осигурања. Међутим, о правној природи уговора о осигурању од последица несрећног случаја у теорији постоји више схватања. Прво се односи на чињеницу, да је овај уговор по својој правној природи уговор о осигурању лица. Он нема за циљ накнаду штете, него исплату унапред одређене суме новца, независно од претрпљене штете.⁶ Код овог уговора искључена је примена начела имовинског права, као што су начела подосигурања и надосигурања, те двоструког осигурања. Ова теорија своди се на то да је интерес покретач воље уговарача осигурања, а он потиче из материјалне побуде да се кроз наплату осигуране суме осигура накнада материјалног губитка који настаје као последица несрећног случаја.⁷ Чињеница је да ова врста осигурања спада, пре свега, у осигурање лица. Али, мора се водити рачуна о последицама које осигурани, односно, несрећни, случај производи, код којих говоримо о класичној накнади штете. Да ли се о интересу може говорити код овог осигурања, питање је, исто као и о материјалној побуди, имајући у виду који облици овог осигурања постоје, као и то да штета настаје на телу, тј., да може проузроковати и смрт. Ако узмемо у обзир основна правила осигурања лица, основни циљ овог осигурања је заштита лица од незгоде, а не интерес који је изражен код осигурања имовине.

По другој теорији, уговор о осигурању од последица несрећног случаја има одштетни карактер, пошто уговорена сума, по својој правној природи, није ништа друго до, унапред уговорена, паушална, накнада штете.⁸ Ако би прихватили ово мишљење, онда би морали да кажемо да и осигурање живота има одштетни карактер.

Треће мишљење сугерише да најновији развој осигурања иде у правцу издавања уговора о осигурању од последица несрећног случаја у посебну врсту уговора. Но, имајући у виду домаће позитивне прописе, сасвим је сигурно да је уговор о осигурању од последица несрећног случаја уговор о осигурању лица, на који се не могу применити одредбе Закона о облигационим односима (даље: ЗОО)⁹ о имовинским осигурањима. Дакле, посебна правила на којима се заснивају односи у осигурању незгоде су:

⁶ Шулејић. П. Право осигурања, Београд 1980, стр. 436; Петровић, З., Чоловић, В., Мрвић-Петровић, Н. Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете, Београд 2010, стр. 177.

⁷ Петровић, З., Чоловић, В., Мрвић-Петровић, Н., нав. дело, стр. 177.

⁸ Ibidem.

⁹ Закон о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89; Сл. лист СРЈ, бр. 31/93).

- осигурана сума је битан елемент уговора, која се утврђује и наплаћује независно од могућег износа штете,
- не примењују се правила о надосигурању или подосигурању,
- корисник осигурања има право да кумулира осигурану суму и накнаду од стране одговорног лица (осим ако је осигурање незгоде уговорено као осигурање од одговорности),
- уговор се може закључити и за случај смрти и повреде трећег лица.¹⁰

Код појединих облика осигурања од последица несрећног случаја, природе тог уговора зависи од начина на који је плаћена премија или од чињенице да ли се уговара осигурање одговорности уговарача осигурања за штете које су проузроковане лицима за које је закључено осигурање од последица несрећног случаја по допунским условима у посебним случајевима.

Ако би на основу наведених теорија, односно, мишљења о правној природи осигурања од последица несрећног случаја, морали да дамо одговор, због чега смо поставили питање примене правила осигурања имовине на ову врсту осигурања, онда би се то сводило на могућност закључења овог осигурања као осигурања од одговорности, неке изузетке у вези примене кумулације права, као и на накнаду трошкова лечења и изгубљене зараде.

Облици осигурања од последица несрећног случаја

Кратко ћемо посветити пажњу и облицима овог осигурања. Наиме, осигурање од последица несрећног случаја се може уговорити: за случај смрти услед незгоде, за случај смрти услед болести, за случај трајног губитка опште радне способности, за случај пролазне неспособности за рад, за случај нарушења здравља које захтева лекарску помоћ, за случај одговорности уговарача осигурања према лицима осигураним од последица несрећног случаја и њиховим стварима, за губитак зараде, али само код обавезног осигурања, итд.¹¹ Такође, морамо разликовати и добороволно и обавезно осигурање од последица несрећног случаја, имајући у виду да законодавац, код неких облика, прописује обавезност закључења овог осигурања (у јавном превозу, пре свега).

Но, ови облици нас нарочито интересују због могућности или немогућности кумулације права на суму осигурања и накнаду штете. У оквиру одељка, у коме ћемо говорити о кумулацији, анализираћемо неке од облика осигурања од последица несрећног случаја, код којих су могућа одступања од примене права на кумулацију. Већ смо, напред, споменули да се код појединих облика осигурања од последица несрећног случаја, одступа од примене општих правила у вези са кумулацијом. То су облици осигурања који имају карактеристике осигурања од одговорности, па, самим тим, и имовинских осигурања.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Петровић, З., Чоловић, В., Мрвић-Петровић, Н., нав. дело, стр. 179.

Осигурање од последица несрећног случаја као осигурање од одговорности

Осигурање од одговорности спада у имовинска осигурања. Иако осигурање од одговорности спада у имовинска осигурања, оно има своје специфичности, које га издвајају од осталих облика имовинских осигурања. Ако одговорно лице не би имало закључен уговор о осигурању од одговорности, тада би оно морало да, на терет своје имовине, испуни обавезу накнаде штете према трећем оштећеном лицу.¹² Осигурање од одговорности има двоструку улогу – оно штити и осигураника и треће оштећено лице.¹³ Поновићемо, кумулација права је дозвољена само код осигурања лица, а не и код имовинских осигурања, имајући у виду природу осигурања лица, односно, однос суме осигурања према премији. Но, код појединих врста осигурања која спадају у осигурање од одговорности, поставља се питање да ли се може дозволити кумулација права на накнаду штете и суму осигурања. Ако смо рекли да је осигурање од одговорности имовинско осигурање, онда би, по општим правилима, то било неизводљиво, али се код појединих облика осигурања од последица несрећног случаја, која имају карактер осигурања од одговорности, може поставити питање одступања од општих правила која регулишу дозвољеност кумулације права на накнаду штете и суму осигурања. Кад кажемо одступања, мислимо на чињеницу да осигурање од последица несрећног случаја спада у осигурање лица, где је кумулација дозвољена, а да се код појединих облика ове врсте осигурања, као што је речено, одступа од ових правила и забрањује кумулација. Не само то, морамо имати у виду да се, код тих облика осигурања од последица несрећног случаја, иначе примењују и правила имовинских осигурања.

Примена појединих правила имовинског осигурања

Изложићемо основне карактеристике појединих правила везаних за имовинско осигурање, како би могли да схватимо због чега се та правила, пре свега, не примењују на осигурање од последица несрећног случаја.

Надосигурање, вишеструко (двоструко) осигурање и подосигурање

По ЗОО, надосигурање постоји, када се, код закључења уговора о осигурању, једна страна послужи преваром и уговори суму осигурања на тај начин, да је она већа од вредности осигуране ствари, тако да друга страна може

¹² Беланић, Л. Обвезна осигурања од одговорности изван дјелатности промета и превоза у хрватском и поредбеном праву, с освртом на одређивање обвезника склапања осигурања и круга трећих особа, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Риједи, вол.30, бр. 1, стр. 552.

¹³ Беланић, Л., нав.дело, стр. 553.

тражити поништење уговора.¹⁴ Уколико је уговорена већа сума осигурања од вредности осигуране ствари, а да су, при томе, обе стране биле савесне, тада уговор о осигурању остаје на снази, а сума осигурања се снижава до износа стварне вредности осигуране ствари. Исто тако, и премије се сразмерно смањују. Без обзира да ли је дошло до преварног поступања или не, осигуравајуће друштво, које је савесно поступало задржава премије и има право на несмањену премију за текући период.¹⁵ Ако се осигурана вредност смањи за време трајања осигурања, свака уговорна страна има право на одговарајуће снижење суме осигурања и премије, почев од дана када је свој захтев за снижење саопштила другој страни.

Вишеструко осигурање постоји када је нека ствар осигурана код два или више осигураваача од истог ризика. Исто тако, мора да постоји исти интерес, као и да је ствар осигурана за исто време, али тако да збир осигураних сума не прелази вредност осигуране ствари. Код вишеструког осигурања сваки осигураваач одговара за извршење свих обавеза које су настале по уговору који је он закључио са осигураником или уговарачем осигурања. Но, ако збир свих осигураних сума прелази вредност осигуране ствари, а, при томе, уговарач осигурања није поступио несавесно, тада су сва та осигурања пуноважна и сваки осигураваач има право на уговорену премију за период осигурања у току, а осигураник има права да захтева од сваког појединог осигураваача, накнаду по уговору који је закључен са њим. Тада се ради о двоструком осигурању, с тим што осигураник или оштећено лице не може да од осигураваача добије више него што износи штета.¹⁶

Подосигурање постоји, када се утврди да је, у почетку периода осигурања, вредност осигуране ствари била већа од суме осигурања. Тада се износ накнада, код осигураног случаја, смањује сразмерно. Наравно, уговорне стране могу и другачије да се договоре. Осигураваач је дужан да у потпуности накнади штету, све до износа суме осигурања, ако су странке уговориле да однос између вредности осигуране ствари и суме осигурања нема значаја за одређивање износа накнаде.¹⁷

Сва три института су везана за утврђивање вредности ствари и за интерес. Ова правила се, по својој природи, не могу примењивати код осигурања од последица несрећног случаја, иако у виду да се овде ради о осигурању лица, код којег ризик, који је покривен осигурањем, обухвата лице, које се не може вредносно материјално изразити, као и да се ради о унапред утврђеној суми осигурања, која представља битан елемент уговора о осигурању.¹⁸

¹⁴ Члан 932 ст. 1 ЗОО.

¹⁵ Члан 932 ст. 2 и 3 ЗОО.

¹⁶ Члан 934 ЗОО.

¹⁷ Члан 936 ЗОО.

¹⁸ Шулејић, П., Право осигурања, Београд 2005, стр. 467.

Сума осигурања

Обавеза осигуравајућег друштва по основу осигурања ограничена је сумом осигурања. У зависности да ли су у питању обавезна и добровољна осигурања, зависиће и регулисање суме осигурања. Ако је у питању обавезно осигурање, онда је најчешће, законом одређена најнижа сума осигурања, односно, осигурани износ. Најнижи осигурани износ, који је одређен законом, јесте износ испод којег осигуравач не може закључивати уговор о обавезном осигурању са осигураником. То не значи да је осигуравач ограничен, у том делу, односно, да не може закључити уговор са осигураником на већи износ од предвиђеног у закону, наравно уз одређивање веће премије осигурања. Ту постоје разлике које се односе на лица која захтевају накнаду штете.¹⁹

Са друге стране, код осталих врста осигурања, сума осигурања је одређена уговором о осигурању. Сума осигурања нема исти значај код осигурања имовине и осигурања лица.²⁰ Она се посебно може дефинисати и код осигурања од одговорности. Код осигурања лица се, код осигураног случаја, исплаћује сума осигурања, која представља битан елемент код закључења уговора о осигурању. Сума осигурања се, код ове врсте осигурања, не доводи у везу са претрпљеном штетом. Постоји изузетак, када се исплаћују трошкови лечења и изгубљена зарада²¹ као код осигурања од последица несрећног случаја. Оно што је најбитније рећи, кад је у питању накнада штете код имовинских осигурања, односи се на то, да се накнада штете одређује у односу на три битна елемента: суму осигурања, висину претрпљене штете и вредност осигуране ствари. Висина накнаде штете не сме да пређе наведене износе (ни суме осигурања, ни претрпљене штете, ни вредност осигуране ствари).²²

Значи, кад говоримо о штети и о суми осигурања, морамо, прво, анализирати одговорност за штету и осигурање, као два независна грађанскоправна односа. Ова два грађанскоправна односа гарантују оштећеном лицу да ће му бити исплаћена штета, и то, по основу вануговорног односа, као и по основу уговорног односа, тј. по уговору о осигурању.²³ Оштећено лице може да бира на који начин ће накнадити штету, односно, може да бира коме ће се обратити за штету – штетнику или осигуравачу. Да ли оштећено лице може да се обрати по основу оба грађанскоправна односа за накнаду штете? То зависи, као што смо рекли, од врсте уговора о осигурању, односно, од правне природе односа који произлази из тог уговора.

¹⁹ Петровић, З., Чоловић, В., Мрвић-Петровић, Н., нав.дело, стр. 17-18.

²⁰ Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К. Право осигурања, Нови Сад 2006, стр. 60.

²¹ Ibidem.

²² Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К., нав.дело, стр. 60-61.

²³ Матијевић, Б. Осигурање (менаџмент-економија-право), Задар 2010, стр. 344.

Код осигурања од последица несрећног случаја се мора разликовати сума осигурања од накнаде штете. О томе говори и један случај из праксе. Наиме, једно лице је доживело повреде у саобраћајној незгоди. Утврђена је трајна инвалидност од 35%. То лице је, иначе, било осигурано од последица несрећног случаја код једног осигуравача, али је, такође, поднело захтеа за исплату и другом осигуравачу који је осигурао лице одговорно за саобраћајну незгоду. Осигуравач, код кога је то лице имало закључен уговор о осигурању од последица несрећног случаја, је понудило да исплати 35% од суме осигурања, обзиром да је у том проценту и утврђена инвалидност. Са друге стране, други осигуравач ће бити у обавези да исплати сву насталу штету, како материјалну, тако и нематеријалну. То значи да ће том лицу први осигуравач, код кога има закључен уговор о осигурању исплатити суму осигурања, док ће други осигуравач исплатити накнаду штете.²⁴

* * *

Код осигурања од последица несрећног случаја се не могу применити наведена правила о суми осигурања. Чињеница је да се, код ове врсте осигурања, кад се догоди осигурани случај, исплаћује утврђена уговорена сума осигурања, која се унапред утврђује. Али, она није утврђена на основу материјалних показатеља везаних за лице, јер је то немогуће. Но, са друге стране, рекли смо да постоји обавеза накнаде трошкова лечења и изгубљене зараде за време пролазне неспособности за рад, где се морају применити одређена правила везана за накнаду штете, као што је, већ, речено.

Суброгација

Једно од питања које, такође, треба анализирати, код анализе примене правила имовинских осигурања на осигурање од последица несрећног случаја, нарочито када се оно закључује као осигурање од одговорности, односи се на прелаз права осигураника према одговорном лицу на осигуравача, односно, на суброгацију. Наиме, по општем правилу, исплатом накнаде од стране осигуравача осигуранику, тј. оштећеном лицу, прелазе на осигуравача сва права наведених лица према одговорном лицу, до висине исплаћене накнаде. Није битно, по ком основу је установљена одговорност. Ако је осигуранику исплаћена од стране осигуравача, мања накнада од штете коју је претрпео, тада он има право да захтева од одговорног лица да му исплати остатак штете. Кад је у питању осигурање од одговорности, тада осигуравач може захтевати исплату накна-

²⁴ Преузето са: www.osiguranje.hr (датум: 19.06.2012.)

де, по основу суброгације, од осигуравача који је осигурао од одговорности лице одговорно за штету. Једно од важних правила, које се примењује на случај суброгације, односи се на чињеницу, да то право не прелази на осигуравача, ако је штету проузроковало лице у сродству у правој линији са осигураником или лице за чије поступке осигураник одговара, или које живи са њим у истом домаћинству, или лице које је радник осигураника, осим ако су та лица штету проузроковала намерно.²⁵

Уговор о осигурању у корист трећег лица

Осигурање од последица несрећног случаја се може закључивати и као уговор у корист трећег. То је случај код обавезног осигурања путника у јавном саобраћају. Такав уговор закључују уговарач осигурања и осигуравач, а након настанка осигураног случаја, сума осигурања се исплаћује путнику (осигуранику) у случају трајног инвалидитета, као и кориснику осигурања, у случају смрти. Без обзира да ли се ради о исплати осигуранику или кориснику осигурања, у оба случаја, та лица (или то лице) нису учествовала у закључењу уговора о осигурању. Корисник осигурања се, углавном одређује у полиси. Но, ако то није случај, тада ће се применити општа правила која се примењују код осигурања у корист трећег.

* * *

Навешћемо и нека правила везана за обавезно осигурање путника у јавном превозу од последица несрећног случаја. То су карактеристична правила везана за директну тужбу против осигуравача, затим на обавезу Гарантног фонда, као и на право на накнаду, без обзира на одговорност. Прва два правила су везана за осигурање од одговорности, које, као што смо рекли, представља врсту имовинског осигурања, док је треће правило везано за осигурање лица.

Прво правило се односи на право учесника у јавном превозу, кога је задесио несрећни случај, на директно обраћање осигуравајућем друштву, тј. на подношење директног захтева. Осигуравајуће друштво има обавезу да непосредно плати штету том путнику. То се односи и на корисника осигурања у случају смрти путника. Иначе, правило везано за подношење директног захтева за накнаду штете осигуравајућем друштву, односно, директне тужбе против осигуравача везано је, на првом месту, за осигурање од одговорности. Друго правило се тиче власника превозног средства, који није закључио уговор о

²⁵ Члан 939 ЗОО.

осигурању путника у јавном превозу од последица несрећног случаја, односно, који је закључио такав уговор са осигуравајућим друштвом против којег је покренут стечајни поступак. Наиме, тада ће путнику, којег је задесио несрећни случај, штету исплатити Гарантни фонд, који исплаћује штете код осигурања аутоодговорности, уколико се испуне услови по закону (ако возило које је одговорно за незгоду је непознато или неосигурано, односно, ако је осигурано код осигуравача против којег је покренут стечајни поступак). Наведено правило се односи и на корисника осигурања, у случају смрти путника. Треће правило одређује да ће путник или корисник осигурања имати право на накнаду штете по уговору о осигурању путника у јавном превозу од последица несрећног случаја, без обзира на чињеницу постојања права на накнаду штете по основу одговорности превозиоца.²⁶

Недоумице око примене кумулације права на суму осигурања и накнаду штете код осигурања од последица несрећног случаја

Морамо, још једном, да поновимо, кад говоримо о штетама код осигурања од последица несрећног случаја, говоримо, пре свега, о штетама на лицима. Ради се о штетама које угрожавају телесни интегритет, здравље и радну способност тих лица. Да би могли да говоримо о могућности примене кумулације права на суму осигурања и накнаду штете, морамо дефинисати штету на лицима. Наиме, штету на лицима можемо посматрати са два аспекта која се тичу осигурања. Пре свега, сама штета на лицима може бити предмет осигурања, док, са друге, стране, та штета може произаћи и као последица неке друге врсте осигурања, односно, неког другог предмета осигурања. Наведена разлика је значајна и са аспекта накнаде штете. Наиме, кад је штета на лицима предмет осигурања, тада се штета надокнађује по правилима које дефинише уговор о осигурању, а када штета на лицима произилази из осигурања од одговорности, онда се примењују општа правила о накнади штете.²⁷

Питање дозвољености кумулације права на накнаду штете и осигурану суму се, са правом, поставља код осигурања од последица несрећног случаја, с обзиром да поједини облици осигурања од последица несрећног случаја садрже карактеристике и осигурања од одговорности, као што смо рекли.

Иначе, основни циљ забране кумулације јесте да се спречи да једно лице добије више него што износи штета на његовом добру. Забрана кумулације права може да се одреди на непосредан и посредан начин. Непосредним начином се осигуранику (или оштећеном лицу) забрањује да, по оба основа, прими више него што износи штета коју је претрпео. Посредним начином се

²⁶ Петровић, З., Чоловић, В., Мрвић-Петровић, Н., нав. дело, стр. 189.

²⁷ Матијевић, Б., нав. дело, стр. 490.

омогућава осигуравачу да се, након исплате накнаде из осигурања, суброгира у права осигураника према одговорном лицу, тј. Штетнику.²⁸ Међутим, наведено се односи само на имовинска осигурања. Код забране кумулирања права, поставља се питање да ли оштећено лице има право избора, односно, да ли може слободно одлучити, коме ће се обратити за накнаду, осигуравачу или одговорном лицу. Он то може слободно одлучити, што потврђује и законодавство и судска пракса.²⁹

Уколико би се дозволила кумулација права на накнаду штете у суму осигурања, тада би могло да долази до намерно проузрокованих штета, као и до мање опрезности осигураника. Исто тако, ако би осигуравач био ослобођен обавезе плаћања суме осигурања, тада би то довело до неоправданог богаћења, с обзиром да је он примио премију приликом закључења уговора. На крају, ако осигуравач не би могао да се суброгира у права осигураника према одговорном лицу, тада би то довело до могућности да се то лице ослобађа одговорности и да његов дуг плаћа неко други.³⁰

Са друге стране, кумулација права је дозвољена код осигурања лица. То произлази из схватања да се људски живот не може изразити у новчаном еквиваленту, односно, да се неимовинска штета на лицу не може егзактно обрачунати. Корисник осигурања живота може да кумулира осигурану суму и накнаду штете, ако је осигурани случај изазван радњом или пропуштањем неког лица за које се грађанскоправно одговара. Ако је смрт осигураника настала кривичном неког лица, корисници имају право на исплату осигуране суме по основу осигурања живота, као и право на накнаду претрпљене штете од одговорног лица (претрпљени бол, губитак издржавања и др.). Онај ко је штедео путем осигурања не може бити у истој ситуацији, као онај ко није штедео. То би управо био случај да је забрањено кумулирање накнаде штете и осигуране суме код осигурања лица. Нема законских ограничења да се закључи више осигурања живота. Лице које жели да добије већу осигурану суму може да закључи више уговора. Препрека томе је само немогућност да се плати премија, по основу више закључених уговора.

Кумулација права и колективно осигурање радника као облик осигурања од последица несрећног случаја

Иако осигурање од последица несрећног случаја спада у осигурање лица, постоје, као што је речено, изузеци од примене правила да је кумулација дозвољена. Исплата накнаде код осигурања од последица несрећног случаја

²⁸ Шулејић, П., нав. дело, стр. 272.

²⁹ Шулејић, П., нав. дело, стр. 281.

³⁰ Ibidem.

покрива и неке облике материјалне штете. Исплаћује се изгубљена зарада због неспособности за рад, као и трошкови лечења. Овде морамо узети у обзир правила која дефинишу обештећујући карактер ове врсте осигурања.³¹ Знамо да осигурање од последица несрећног случаја има лице као предмет осигурања. Али, са друге стране, ово осигурање покрива уговорене новчане накнаде, трошкове у једнократном износу, итд.³² Ова дефиниција представља класичан став у вези ове врсте осигурања. У сваком случају, имајући у виду шта покрива ова врста осигурања, кад је у питању накнада, можемо рећи да је ова врста осигурања мешовите природе, односно, да се примењују и правила осигурања лица и правила осигурања имовине. Самим тим, са правом постављамо питање кумулације права на накнаду штете и суму осигурања код ове врсте осигурања, али само у једном делу, када оно има одштетну природу.

Један од облика ове врсте осигурања, где се кумулација забрањује је колективно осигурање радника, закључено као осигурање од одговорности. Да би могли да говоримо о комбинованом колективном осигурању радника од последица несрећног случаја као о осигурању одговорности, морамо, прво, да дефинишемо сам, наведени, облик осигурања. Наиме, овај облик осигурања се може закључити у комбинацији са различитим ризицима. Нпр., смрт осигураника може наступити због несрећног случаја, када говоримо о основном ризику, али смрт осигураника, такође, може наступити и услед болести, када говоримо о допунским ризицима. Ако ово осигурање покрива оба ризика, тада је оно комбиновано. Колективно осигурање постоји кад је више лица осигурано. Они не морају да буду именовани, али морају да буду одредиви. Постоји схватање да је колективно комбиновано осигурање радника, када уговор закључује послодавац, уговор о осигурању у корист трећег, а не осигурање од одговорности. Наведено се образлаже тиме што чињеница, да ли је неко осигурање закључено као осигурање од одговорности може зависити, само, од тога да ли уговор о осигурању има правну природу уговора о накнади штете, а не од тога из којих средстава се плаћа премија.³³

Кад је у питању колективно осигурање радника од последица несрећног случаја, морамо говорити и о примени правила које дефинишу осигурање од одговорности. Тада предузеће, у коме су ти радници запослени, закључује уговор о осигурању са осигуравачем, а премија осигурања се плаћа из средстава предузећа. У ствари, ради се о осигурању од одговорности предузећа. Но, мора се рећи, да се код овог облика осигурања не би радило о осигурању од одговорности, када би се премија осигурања плаћала из средстава која припадају радницима, по било ком основу.

³¹ Станишић, С. Огледи из грађанског права (одабрани ауторски текстови са судском праксом), Бања Лука 2005, стр. 182.

³² Ibidem.

³³ Станишић, С. нав. дело, стр. 183.

Код колективног осигурања радника од несрећног случаја код којег је кумулација забрањена, сума осигурања коју радник прими, урачунава се у износ накнаде штете коју он претпри на раду.³⁴ Мора се рећи да радници који доживе несрећу на послу, а осигурани су по уговору о осигурању на наведени начин (премија се плаћа из средстава организација, итд.) су у неједнаком положају у односу на раднике који су плаћали премију из сопствених средстава. Сматра се да би радници требало да буду изједначени у овом праву, односно, да имају исту заштиту и кад је за штету одговорно и неко друго лице. Ако се организација, у којој радници раде, посебно осигурала, тада говоримо о два посебна и одвојена основа и не би требало ослободити осигуравача по оба основа, јер је он примио премију за оба уговора о осигурању. Исто тако, код колективног осигурања радника од последица несрећног случаја, треба изједначити случајеве кад се премија плаћа из средстава организације у којој они раде и из њихових сопствених средстава. Ради се о средствима која су они створили.³⁵

Код ове врсте осигурања можемо разликовати, најчешће, следеће врсте штете (ако их тако можемо назвати): смрт, трајни губитак опште радне способности (инвалидност), пролазна неспособност за рад и трошкови лечења.³⁶

Када је закључено комбиновано колективно осигурање радника од стране послодавца, који је премију плаћао сопственим средствима, сматра се да је закључено осигурање од одговорности, па сви износи који су исплаћени раднику на основу тог осигурања, морају се сматрати као износи накнаде штете за коју одговара послодавац због незгоде на раду. Значи, у случају када је осигурање од последица несрећног случаја уговорено као осигурање од одговорности, тада оштећено лице нема право кумулације захтева за накнаду штете према трећем, одговорном, лицу, без обзира на његово право на суму осигурања, тако да том оштећеном лицу треба да се урачуна накнада коју је примио на основу осигурања. Наиме, код оваквог случаја, осигурана сума, по основу последица насталог инвалидитета, може се изједначити са нематеријалном штетом на име душевних болова због смањење животне активности.³⁷

³⁴ Шулејић, П., нав. дело, стр. 279.

³⁵ Шулејић, П., нав. дело, стр. 280.

³⁶ Станишић, С. нав. дело, стр. 185.

³⁷ “Према утврђењима нижеступањских судова туженик је с „С. о.“ д.д. З. склопио Полицу комбинираним колективног осигурања бр. ..., а у којој су као осигураници означени сви дјелатници туженика од последица несретног случаја, темељем које Полице је тужитељу, због трајног инвалидитета (везано за озледе које је тужитељ задобио у наведеној радној несрећи) исплаћена свота од 59.200,00 кн.

Супротно стајалишту израженом у нижеступањским пресудама, према оцјени овог ревизијског суда износ исплаћен тужитељу темељем наведене полице комбинираним колективног осигурања, коју је закључио туженик са споменутим осигураватељем, те премије платио из својих средстава, ваља закључити да је у питању осигурање од одговорности, а према одредби чл. 948. ст. 3. ЗОО у таквом случају – када се ради о осигурању од последица несретног случаја које је уго-

Кумулација права и други облици осигурања од последица несрећног случаја

Један од облика ове врсте осигурања је и осигурање путника у јавном превозу од последица несрећног случаја, које спада у обавезно осигурање. Овде не постоји јасан и јединствен став да ли је у питању осигурање од одговорности или осигурање у корист трећег. Самим тим се не може одговорити и на питање да ли оштећено лице има право да кумулира право на суму осигурања и право на накнаду штете. То и јесте велики проблем код осигурања од последица несрећног случаја. Недоумица постоји из разлога, што постоји обавеза закључења овог облика осигурања од стране превозника, тако да се може рећи да има елемената осигурања од одговорности. Но, и путници који немају карту за превоз, имају право на накнаду (или њихови корисници) по овом облику осигурања, ако се, у тренутку осигураног случаја, налазе у возилу и ако доживе телесне повреде, односно, ако наступи смрт.

Такође, морамо споменути и осигурање хотелских гостију, затим посетилаца културних и спортских манифестација, туриста, итд. Тада морамо говорити о два, а не о једном уговору. Наиме, и овде се поставља питање кумулације права. Овде се ради о осигурању од одговорности хотела, организатора манифестација и сл., као и о осигурању од последица несрећног случаја, тако да се може говорити о дозвољености кумулације права на накнаду штете и суму осигурања.³⁸ Ако код ове врсте осигурања наступи нематеријална штета, тада можемо говорити о дозвољености кумулације права.³⁹

* * *

Закључимо, у овом делу, да је код осигурања од последица несрећног случаја, кумулација права дозвољена код следећих облика ове врсте осигурања: -

ворено као осигурање од одговорности, нема оштећеник право кумулирања одштетног захтјева према трећој одговорној особи неовисно од његовог права на осигурану своту, па зато таквом оштећенику треба урачунати накнаду коју је примио по основу осигуране своте, имајући у виду да осигурана свота по основи последица инвалидитета је у бити једнака облику нематеријалне штете на име душевних болова због смањене животне активности, коју накнаду, међу осталим, тужитељ захтјева и у овој парници.

Међутим, тужитељу је темељем наведене полице исплаћена свота од 59.200,00 кн, а за душевне боли због смањене животне активности у овом поступку утврђена му је накнада у износу од 40.000,00 кн, па је само тај износ (40.000,00 кн) требало одбити од укупно досуђене накнаде штете.”

ВСПХ, Ревр-230/2005-2 од 22. вељаче 2006. године. Преузето са: www.osiguranje.hr (датум: 20.06.2012.)

³⁸ Матијевић, Б., нав. дело, стр. 361-362.

³⁹ Ibidem.

индивидуално добровољно осигурање лица од несрећног случаја; - добровољно осигурање путника и возача моторних возила; - обавезно осигурање путника у јавном превозу од несрећног случаја са накнадом штете (мисли се на обавезно осигурање превозника од аутоодговорности); и – колективно осигурање радника од несрећног случаја, ако је премија плаћена из средстава самог радника и ако за штету није одговорно предузеће, односно, организација у којој је радник запослен и која је закључила уговор о осигурању. Кумулација је забрањена код колективног осигурања радника од несрећног случаја, ако је премија плаћена из средстава организације у којој је радник запослен и ако је за штету одговорна та организација.⁴⁰

Услови осигурања од последица несрећног случаја

Посветићемо пажњу и одредбама услова осигурања лица од последица несрећног случаја⁴¹, које су од важности за тему овог рада. Услови се односе на класичан облик овог осигурања. На првом месту, кад је у питању кумулирање накнаде штете и осигуране суме, осигуравач нема право на накнаду од трећег лица које је одговорно за штету. То право припада осигуранику који, такође, може тражити и исплату суме осигурања. Ово правило се неће примењивати, ако се ради о закључењу уговора о осигурању од одговорности уговарача осигурања од последица несрећног случаја.⁴² Напред је било речи о кориснику осигурања, као лицу које није учествовало у закључењу уговора о осигурању, али може захтевати исплату суме осигурања, у случају смрти осигураника. Услови одређују која су то лица, ако ништа није предвиђено полисом. То су: - деца и брачни друг осигураника; - потомци по праву представљања; - брачни друг и родитељи (ако нема деце ни других потомака); - родитељи (ако нема ни брачног друга); - остали законски наследници, на основу судске одлуке (ако нема ни родитеља). Ако није наступила смрт, већ инвалидитет или пролазна неспособност за рад, корисник осигурања може бити само осигураник.⁴³

Закључак

Први закључак, који се сам намеће, кад је у питању осигурање од последица несрећног случаја, односи се на то, да оно представља посебну врсту осигурања, које се сврстава у осигурање лица због предмета осигурања, а да постоје поједини облици овог осигурања, где можемо говорити и о томе да

⁴⁰ Шулејић, П., нав. дело, стр. 276.

⁴¹ Услови „Дунав осигурања“.

⁴² Члан 20 Улова.

⁴³ Члан 19 Улова.

се на њих примењују и поједина правила имовинских осигурања. Следеће се односи на чињеницу да се кумулација права на накнаду штете и суму осигурања примењује ограничено, односно, у зависности од тога на који начин је закључено осигурање од последица несрећног случаја, имајући у виду да се осигурање од одговорности сврстава, пре свега, у имовинска осигурања. Затим, осигурани случај код овог осигурања мора да „погоди“ тело, односно, штета мора да настане на телу осигураника или да наступи смрт осигураника. Тиме се ово осигурање сврстава у осигурање лица, без обзира да ли се ради о обавезном или добровољном осигурању. Међутим, елементи везани за трошкове лечења и изгубљену зараду, као елементи, код којих се јасно може установити износ који треба накнадити, везује ово осигурање и за имовинска осигурања.

На основу свега што је речено, можемо поставити кључно питање – да ли осигурање од последица несрећног случаја треба схватати као посебну врсту осигурања, као *sui generis* осигурање? Можда би могли да позитивно одговоримо на ово питање, ако би разлози за то, које ћемо навести, били довољни да се ово осигурање третира посебно у односу на друге врсте осигурања. Уосталом, зар се и осигурање од одговорности не може издвојити (не у потпуности) од имовинских осигурања, имајући у виду посебности те врсте осигурања.

Разлози за издвајање осигурања од последица несрећног случаја од осталих врста осигурања су следећи:

1. Могућност закључења овог осигурања као осигурања од одговорности, које, традиционално, спада у имовинска осигурања;
2. Примена правила код обавезних осигурања путника у јавном превозу од последица несрећног случаја, која се не примењују код осталих осигурања лица;
3. Накнада трошкова лечења и изгубљене зараде се исплаћује у висини у којој су настали, када се примењују правила која имају обештећујући карактер⁴⁴; и
4. Различита примена правила о кумулацији права на накнаду штете и суму осигурања, у зависности који облик осигурања од последица несрећног случаја је закључен.

Сви наведени разлози нам указују да постоји низ карактеристика који делимично одвајају осигурање од последица несрећног случаја од других врста осигурања лица, што доказује и примена појединих правила имовинских осигурања. То никако не значи да ова врста осигурања спада у имовинска осигурања.

⁴⁴ Шулејић, П., нав. дело, стр. 496.

Prof. Vladimir Čolović, Ph.D

Principal Research Fellow

Institute of Comparative Law, Belgrade

APPLICATION OF THE PROPERTY INSURANCE RULES TO THE INSURANCE OF AGAINST THE CONSEQUENCES OF ACCIDENTS

Summary

The author in this paper analyzes the specifics of the insurance of against the consequences of accidents. This insurance is the part of the insurance of persons. But, in this insurance are apply some rules of the property insurance. The subject of the insurance of against the consequences of accidents is person, but as a consequence of the insured event are paid the medical costs and the lost profits, in which apply the rules who have the character of damages. In this paper, the author, also, pay attention to the cumulation of rights to damages and the sum insured. The cumulation of rights is prohibited in the property insurance, but in the insurance of person is permitted. The application of the cumulation in the insurance of against the consequences of accidents depends from the form of the concluding of this insurance. Also, the paper presents some specifics related to the compulsory insurance of passengers in public transport, which relating to the application of rules of liability insurance. The author concludes in the paper, that there are a number of characteristics that separate the insurance of against the consequences of accidents than other types of insurance of person, as evidenced by the application of certain rules of the property insurance, but that doesn't mean that this type of insurance falls in the property insurance.

Key words: *accident, insurance of persons, property insurance, cumulation, sum insured, insured, user of insurance.*